Review

Non-Financial Conflicts of Interest in Medical Sciences and the Related Challenges

Farid Jahanshahlou[1], Hossein Jabbari Beyrami[2], Sarvin Sanaie[1], Mahsa ZehiSaadat[2], Hooman Nateghian[4], Marziyeh Memarzadeh[5], Mahdi Zarei[4], Mohammad-Salar Hosseini[1*]

1. Research Center for Integrative Medicine in Aging, Aging Research Institute, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran.
2. Tabriz Health Services Management Research Center, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran.
3. Faculty of Medicine, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran.
4. Research Center for Evidence-Based Medicine, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran.
5. Medical Philosophy and History Research Center, Tabriz University of Medical Sciences, Tabriz, Iran.

*.Corresponding Author: E-mail: hosseinim@tbzmed.ac.ir

(Received 25 March 2025 Accepted 8 August 2025)

Abstract

Conflict of interest is a situation in which a person has professional and social commitments due to their responsibilities on the one hand, and personal interests that conflict with those responsibilities on the other. In this situation, the person is exposed to a violation of the neutrality between their responsibilities and personal interests. Conflicts of interest come in many forms and can occur in various fields, from law to medicine, and in matters ranging from general issues to the smallest details. Anyone may be consciously or unconsciously exposed to a conflict of interest. These conflicts can be financial or non-financial. Financial conflicts are generally easier to examine and identify due to access to financial records. In contrast, many examples of non-financial conflicts remain unknown among researchers, professors, and academics. Therefore, the present review study aims to introduce the non-financial conflicts of interest, along with their types and examples, as well as practical ways to prevent and manage these conflicts in the field of medical sciences.

Keywords: Conflict of Interest, Medical Education, Medical Ethics, Self-Citation.

ClinExc 2025;15(86-94) (Persian).

[Downloaded from ce.mazums.ac.ir on 2026-10-30]

تعارض منافع غیرمادی در علوم پزشکی و چالش‌های مرتبط

فرید جهانشاهلو[۱]، حسین جباری بیرامی[۲]، سروین سنایی اسکویی[۱]، مهسا زهی سعادت[۳]، هومن ناطقیان[۴]، مرضیه معمارزاده[۵]، مهدی زارعی[۴]، سیدمحمدسالار حسینی[۱*]

چکیده

تعارض یا تضاد منافع (Conflict of interest) به موقعیتی گفته می‌شود که در آن فرد از یک‌سو در مقام مسئولیت دارای وظایف حرفه‌ای و اجتماعی است و از طرفی دارای منافع شخصی در تضاد با آن مسئولیت است. در این شرایط فرد در معرض نقض بی‌طرفی میان مسئولیت و منافع خود قرار می‌گیرد. تعارض منافع انواع مختلفی دارد و در ابعاد مختلف از حقوق تا پزشکی و در ریز و درشت‌ترین امور می‌تواند رخ دهد و هر کسی ممکن است آگاهانه یا ناآگاهانه در معرض تعارض منافع باشد. این تعارضات می‌توانند به صورت مالی یا غیرمالی باشند که بررسی و شناسایی تعارضات منافع مالی با توجه به قابلیت دسترسی به تاریخچه گردش‌های مالی افراد، بسیار راحت‌تر از تعارضات غیرمالی است. به‌علاوه، بسیاری از مصادیق تعارضات غیرمالی در میان پژوهشگران، اساتید و افراد علمی ناشناخته هستند. از این‌رو، مطالعه‌ی مروری حاضر سعی در معرفی تعارض منافع علمی غیرمالی، انواع و مصادیق آن، همراه با راه‌های پیشگیری و مدیریت کاربردی این تعارضات در حیطه‌های علوم پزشکی دارد.

واژه‌های کلیدی: آموزش پزشکی، اخلاق پزشکی، تضاد منافع، خودارجاعی.

۱. مرکز تحقیقات طب تلفیقی در سالمندی، پژوهشکده سالمندی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران.
۲. مرکز تحقیقات مدیریت خدمات بهداشتی درمانی تبریز، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران.
۳. دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران.
۴. مرکز تحقیقات پزشکی مبتنی بر شواهد، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران.
۵. مرکز تحقیقات تاریخ و فلسفه پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران.
*نویسنده مسئول: تبریز، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، مرکز تحقیقات تاریخ و فلسفه پزشکی
Email: hosseinim@tbzmed.ac.ir

تاریخ دریافت:۱۴۰۴/۰۱/۰۵ تاریخ ارجاع جهت اصلاحات: ۱۴۰۴/۰۳/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۱۷

[Downloaded from ce.mazums.ac.ir on 2026-10-30]

مقدمه

تعارض منافع[1] از دو واژه تعارض[2] و منفعت[3] تشکیل شده است. بر اساس فرهنگ‌نامه‌ی وبستر، واژه‌ی تعارض یا تضاد که از یک واژه‌ی لاتین ریشه گرفته‌است، به معنی مخالفت عقاید و بحث میان حداقل دو شخص یا گروه می‌باشد (۱). واژه‌ی منفعت را نیز می‌توان مقدار پولی که برای استفاده از پول شخص دیگر پرداخت می‌شود و یا ادعایی که یک شخص در مالکیت چیزی دارد، معنی کرد (۲). تعارض منافع، که به طور کلی به تضاد میان منافع یک فرد با چارچوب‌های تعیین‌شده به واسطه‌ی وظایف وی اطلاق می‌گردد، همواره به عنوان جزئی جدایی‌ناپذیر از ماهیت انسان، مورد بحث در جوامع بشری بوده‌است (۳، ۴). رویکرد به این مسئله با توجه به اثرات بالقوه آن همواره از اهمیت به‌سزایی برخوردار بوده است.

تعارض منافع از جهات مختلفی دسته‌بندی شده‌است. در یک رویکرد کلی، این تعارض‌ها به دو دسته مادی و غیرمادی تقسیم می‌گردند (۵). با توجه به شاخه‌های گسترده دسته تعارضات غیرمادی و اثرات مستقیم و غیرمستقیم آن‌ها که حتی می‌توانند به تعارضات مادی متعاقب نیز منجر گردند، می‌توان نتیجه گرفت که به این حیطه متناسب با اهمیت آن پرداخته نشده‌است (۶، ۷). این مسئله می‌تواند ناشی از دشواری شناسایی این جنس از تعارض‌ها نسبت به منافع مادی باشد (۸). در این مقاله تلاش بر این است که با ارائه تعریف و تشریح موقعیت‌های با قابلیت بروز این تعارضات، ایده‌ها و راهکارهایی جهت مدیریت آن‌ها ارائه شود.

روش کار

مطالعه حاضر در قالب مرور روایی با هدف ترکیب یافته‌های مطالعات پژوهشی اولیه و اصیل صورت گرفته‌است. پس از تعیین پرسش پژوهشی بر پایه‌ی الگوی ECLIPSe، شامل تعیین انتظارات[4]، گروه مشتری خدمت[5]، مکان[6]، تاثیر[7]، متخصصین[8] و خدمت[9] (۹)، جست‌وجوی کاملی در پایگاه‌های اطلاعاتی Magiran، SID، Google Scholar، Scopus و PubMed، با ترکیب مناسبی از کلیدواژه‌های تعارض، تضاد، منافع، پزشکی، علوم پزشکی، آموزش، اخلاق، معادل‌های انگلیسی آن‌ها و بدون اعمال محدودیت زمانی تا اسفند ۱۴۰۳ صورت گرفت و نتایج جست‌وجو استخراج شدند. سپس نتایج حاصل براساس معیارهای انتخاب، شامل هم‌خوانی با موضوع و ارتباط با پرسش پژوهشی در دو مرحله توسط دو نفر از نویسندگان تیم پژوهشی مطالعه و غربالگری شدند و موارد اختلاف نظر به ارزیاب سوم از تیم پژوهشی ارجاع شدند. معیارهای ورود به مطالعه شامل موضوع مرتبط با تعارض منافع غیرمادی و روش‌شناسی مناسب بوده و معیارهای خروج از مطالعه به صورت مقالات به زبان‌های غیر از فارسی و انگلیسی، ناهم‌خوانی موضوعی با موضوع پژوهش، مقالات کنفرانسی و مقالات گزارش کوتاه تعریف گردید. در پایان تمامی مطالعات منتخب توسط تیم پژوهشگران مورد ارزیابی و تحلیل مضمون قرار گرفته و پس از تعیین تم‌های اصلی، نتایج دسته‌بندی و ارائه گردید.

یافته‌ها

تعارض منافع غیرمادی به شرایطی اطلاق می‌شود که در آن، علایق، ارزش‌ها، باورها یا وابستگی‌های فردی و سازمانی، بی‌طرفی و استقلال قضاوت را بدون وجود منافع مالی مستقیم تحت تاثیر قرار می‌دهند. این نوع از تعارض‌ها، اگرچه ماهیت اقتصادی ندارند، می‌توانند اعتبار حرفه‌ای، اعتماد عمومی و کیفیت تصمیم‌گیری یا تولید دانش را تضعیف نمایند.

[1].Conflict of interests
[2].Conflict
[3].Interest

[4]. Expectation
[5]. Client group
[6]. Location
[7].Impact
[8]. Professionals
[9].Service

[Downloaded from ce.mazums.ac.ir on 2026-10-30]

یکی از مصادیق بارز تعارض منافع غیر مادی، تعارض منافع علمی است. این وضعیت زمانی رخ می‌دهد که جایگاه علمی، وابستگی نهادی، شهرت پژوهشی یا روابط حرفه‌ای پژوهشگر، موجب جهت‌گیری یا سوگیری در تولید، ارزیابی و انتشار دانش گردد. برای مثال، داور یک مقاله ممکن است به دلیل رقابت علمی با نویسنده، ارزیابی مغرضانه‌ای از اثر پژوهشی ارائه دهد؛ یا پژوهشگری که شهرت خود را بر پایه یک نظریه بنا نهاده، در مواجهه با شواهد نقض‌کننده، آن‌ها را نادیده گیرد یا کم‌اهمیت جلوه دهد. پیامد چنین تعارض‌هایی می‌تواند تحریف شواهد علمی، کاهش شفافیت پژوهش و تضعیف اعتماد جامعه علمی و عمومی باشد.

تعارض منافع علمی

یکی از اجزای اصلی دسته تعارض‌های غیرمادی، تعارض منافع علمی (آکادمیک[10]) می‌باشد که اساساً در زمینه منافع موجود و تعارضات آن‌ها در بطن فعالیت‌های علمی تعریف می‌گردند (۱۰، ۱۱). تعارضات علمی صرفاً در ارتباط با منابع یک شخص مشخص رخ نمی‌دهند؛ بلکه می‌توانند در مقیاسی وسیع‌تر که شامل هر یک از سطوح آموزش، پژوهش و مراقبت‌های بالینی است، اثرات سوقانونی و اخلاقی داشته باشند (۱۲، ۱۳).

تعارض منافع در زمینه انتخاب و استخدام اساتید یا افراد در پست‌های مدیریتی، روند تعدیل یا تنزل رتبه و تعریف وظایف و محدودیت‌ها می‌تواند بنیان فعالیت‌های علمی و پژوهشی یک موسسه را تحت تاثیر قرار دهد. در سطوح بعدی، تدوین برنامه‌های آموزشی و ارائه چهارچوب برنامه‌های پژوهشی اگر با وجود هر گونه تعارض در منافع صورت گیرد، می‌تواند در پایان نگرانی‌های قانونی و اخلاقی را برانگیزد؛ مانند زمانی که فعالیت‌های بیرونی کارکنان مجموعه‌ها منجر به کاهش کیفیت برنامه‌های علمی و یا فاش شدن اطلاعات محرمانه مربوط به پژوهش‌های انجام‌شده در آن مجموعه شوند (۱۴).

فعالیت‌های علمی و پژوهشی نقش مهمی در سیاست‌گذاری‌های عمده و همچنین در کیفیت و بازده موسسات علمی ایفا می‌کنند و از این‌رو، صحت و دقت آن‌ها از اهمیت بسیاری برخوردار بوده و تلاش جهت پیشگیری از بروز تعارض منافع در این قسمت از فعالیت‌های علمی، همواره مد نظر این موسسات و قوانین حاکم بر آن‌ها بوده است (۱۴، ۱۵).

مدیریت تعارض منافع

ارکان مدیریت تعارض منافع غیرمادی اساساً مشابه تعارض منافع مالی هستند و شامل آموزش، پیشگیری، ارزیابی، مقابله و ارتباط موثر می‌شوند (۱۶). بدین منظور، ضروری است ابتدا موقعیت‌ها، زمان و افراد مستعد تعارض منافع شناسایی شده و نحوه ردیابی و برخورد در مراحل بعد بررسی گردند. این امر باعث شفافیت بیشتر در اعلام تعارض منافع و مدیریت آن در زمینه‌های مختلف مربوط به آموزش، پژوهش و ارائه مراقبت‌های سلامت می‌شود. از این رو، هرگونه تعارض منافع بالقوه علمی بایستی پیش از شروع مشارکت در یک فعالیت علمی اعلام گردیده و در ادامه نیز بازنگری‌های لازم با توجه به امکان تغییر وظایف و تمایلات افراد به صورت مرتب صورت گیرند (۱۷، ۱۸). علی‌رغم اینکه تعارضات مالی به وسیله قانون و پایگاه‌های اطلاعاتی آزاد قابل‌شناسایی و پیگیری هستند، تعارضات فردی و غیرمالی به این شکل قابل‌کنترل نیستند و معمولا شناسایی آن‌ها با اعلام داوطلبانه صورت می‌گیرد که به هیچ وجه برای محافظت از افراد، پروژه‌ها و موسسات در برابر تعارضات کافی نمی‌باشد (۱۷، ۱۹، ۲۰). به همین دلیل ضروری است تا موسسات،پرسش‌نامه‌های ویژه جهت شناسایی این تعارضات در زمینه‌های در معرض خطر تدارک دیده و گروهی از افراد را مامور نظارت بر تعارضات منافع احتمالی موجود در سازمان کنند.

با توجه به تحلیل مضمون صورت‌گرفته، منافع علمی غیرمالی در چهار دسته‌ی کلی شامل ارزیابی گرنت

[10].Academic

[Downloaded from ce.mazums.ac.ir on 2026-10-30]

تحصیلی و پروژه‌های پژوهشی، همتاداوری مقالات علمی، تعاملات علمی و انتشار نتایج پژوهش و آموزش پزشکی و مالکیت معنوی مورد بررسی قرار می‌گیرند:

الف) ارزیابی گرنت تحصیلی و پروژه‌های پژوهشی

تخصیص منابع پژوهشی مسئله‌ای بسیار حیاتی برای هر مجموعه است؛ چراکه مسیر علمی پیش‌روی مجموعه را تعیین می‌کند. در دهه ۱۹۵۰ امکان تخصیص منابع برای یک طرح از طریق ارزیابی توسط گروه همتایان به عنوان یک استاندارد طلایی در تصمیم‌گیری اعطای گرنت‌ها معرفی شد، اما محدودیت‌هایی که این فرآیند داوری توسط همتایان داشت، زمینه را برای بروز تعارض منافع آکادمیک فراهم ساخت (۲۱). محدودیت‌هایی از قبیل عدم امکان تمییز پروژه‌هایی با کیفیت نزدیک، تضادهای میان تخصص‌ها، تضادهای جغرافیایی و نهایتا وجود رابطه‌سالاری باعث جهت‌دار شدن ارزیابی‌ها گردید و آن هم به نوبه خود منجر به تشدید رقابت میان پژوهشگران جهت تامین بودجه‌های پژوهشی گشت (۲۲، ۲۳). در این میان حتی ممکن است گاهی مشکلات مربوط به تخصیص منابع کافی برای تحقیقات، نه ناشی از کمبود منابع مالی، بلکه ناشی از وجود تعارض منافع آکادمیک در این ارزیابی باشد (۲۴). هیئت داوری[11] نیز می‌تواند سرچشمه‌ای جهت بروز تعارضات فکری، مذهبی یا سیاسی در منافع باشند (۱۶).

ب) همتاداوری مقالات علمی

فرآیندهای داوری همتایان یا همتاداوری[12] مقالات علمی از جمله زمینه‌های مساعد جهت بروز تعارض منافع و اثرات سوء متعاقب آن می‌باشد (۲۵-۲۷). با توجه به این‌که وظیفه داوران، ارزیابی مطالعه و نتایج آن و اعتباربخشی علمی به دست‌نوشته[13] دریافتی است، بروز تعارض منافع منجر به افت کیفیت و یا حتی عدم صحت مطالب منتشرشده می‌گردد (۲۸-۳۰). با توجه به این‌که تعداد بالاتر مقالات چاپ‌شده شاخصی جهت ترفیع رتبه آموزشی محسوب می‌شود، پژوهشگران به سمت تولید کمی علم به جای تولید کیفی سوق داده می‌شوند و فشار برای انتشار مقالات بیشتر نهایتا به بروز بیشتر تعارض منافع علمی می‌انجامد. این مورد که امکان پذیرش مقاله در صورت داوری توسط داوران پیشنهادی نویسندگان، بیشتر از زمانی است که داوران توسط سردبیران انتخاب می‌شوند، یا اینکه احتمال چاپ مقاله پس از درخواست نویسنده جهت منع‌کردن داوری دست‌نوشته ارسالی توسط برخی از داوران همتا افزایش می‌یابد، نشان‌دهنده تاثیر تعارض منافع علمی است (۳۱). سوگیری مثبت یا منفی در داوری مقالاتی که کورسازی[14] داوران نسبت به نویسندگان به‌درستی صورت نگرفته است، سوگیری نسبت به چاپ یا عدم چاپ مقالاتی که موضوعی مشابه با پروژه‌های در حال انجام داوران دارند و حتی تشویق نویسندگان به ارجاع به مقالات پیشین داوران، از مصادیق بارز تعارض منافع در همتاداوری مقالات علمی می‌باشند (۲۵، ۳۲-۳۶).

ج) تعاملات علمی و انتشار نتایج پژوهش

انتشار نتایج علمی، اهمیت بسیاری در پیشرفت کیفیت مراقبت‌ها و آگاهی دریافت‌کنندگان مراقبت‌های سلامت دارد. تعارض منافع می‌تواند در جریان تعاملات علمی افراد با جامعه فرهیختگان و مخاطبین خاص و یا در روند انتقال اطلاعات علمی به عموم مردم روی دهد (۳۷). تهیه دستورالعمل‌های[15] بین‌المللی و بومی، برگزاری کنفرانس‌ها و گردهمایی‌های علمی برای ارائه اطلاعات جدید به عرضه‌کنندگان خدمات سلامت و همچنین انتشار مطالب در شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌ها برای اطلاع سایرین، از راه‌های ارتباطی پژوهشگران با مخاطبانشان هستند (۳۸). تعبیر جهت‌دار نتایج پژوهش‌های علمی، افزایش خوداستنادی[16] و خوداستنادی‌های سازمانی[17] از

[11].Review Board
[12].Peer review
[13].Manuscript

[14].Blinding
[15].Guideline
[16].Self-citation
[17].Institutional self-citation

[Downloaded from ce.mazums.ac.ir on 2026-10-30]

مصادیق تعارض منافع در انتشار و تعاملات علمی می‌باشند (۳۸-۴۱).

د) آموزش پزشکی

فارغ از پژوهش، در آموزش پزشکی نیز در موقعیت‌هایی تعارض منافع ایجاد می‌گردد که ممکن است به صورت مستقیم کیفیت آموزش دانشجویان را تحت تاثیر قرار داده، یا به صورت غیرمستقیم و از طریق مشاهده رویکرد اساتید، به‌عنوان الگوی افراد، نسبت به تعارض منافع، نقشی مهم در شکل‌دهی رفتار پزشکان آینده داشته باشد (۴۲).

در محیط دانشکده پزشکی، تضاد منافع فکری اساتید و مدرسان می‌تواند مانعی برای آموزش دانشجویان باشد؛ برای مثال تضادهای بین نقش‌های متفاوتی که اساتید برعهده می‌گیرند، سوگیری اساتید، نقض رازداری توسط اساتید و غیره منجر به ایجاد اختلال در روابط بین اساتید و دانشجویان و همچنین بروز تعارضات در ارتباطات میان افراد حاضر در دانشکده شده و در ابعاد مختلف به روند آموزش دانشجویان لطمه وارد می‌کند (۴۳-۴۵). به علاوه، اساتید به عنوان الگوهای دانشجویان نقشی کلیدی در نمایان‌ساختن مصادیق تعارض منافع و آموزش رویکرد صحیح در مواجهه با آن‌ها را دارند. در عرصه آموزش بالینی همواره موقعیت‌هایی چون پیشنهاد هدیه از سمت مراجعین، ارائه نمونه‌های رایگان دارو و محصولات پزشکی توسط شرکت‌های دارویی و پزشکی و رویدادهای آموزشی که توسط صنایع حمایت مالی می‌شوند، پیش می‌آیند که در موارد بسیاری می‌توان ردپایی از تعارض منافع در استقبال از آن‌ها یافت (۴۴، ۴۶-۴۸). پژوهش‌های علوم اجتماعی نشان می‌دهند که قضاوت‌های یک فرد همواره در معرض سوگیری‌های ناخودآگاه و غیرارادی قرار دارند و دریافت این هدایا، هرچند کوچک، نهایتا رفتار افراد را تحت تاثیر قرار خواهند داد و در نهایت می‌توانند به صورت سوگیری در تجویز دارو یا جهت‌گیری در استفاده از خدمات تحصیلی حمایت‌شده بروز کنند (۴۹).

آموزش مهارت‌های خاص در مورد تعارض منابع مالی و غیرمالی بایستی در دوره‌هایی اختصاصی در جریان آموزش در دانشکده پزشکی، آموزش بالینی در بیمارستان‌ها و آموزش مداوم پس از فراغت از تحصیل صورت گیرد تا در پایان شناسایی و مدیریت تعارض منافع به صورت عملی میسر گردد (۵۰، ۵۱). برگزاری دوره‌های مشابه برای عموم مردم نیز اعتماد عمومی را تقویت کرده و به بروز هر چه کم‌تر تعارض منافع می‌انجامد (۵۲).

ه) مالکیت معنوی

مالکیت معنوی یا فکری، منبعی دیگر برای بروز تعارض منافع علمی است و می‌تواند مادی یا غیرمادی باشد. به‌عنوان مثال، فعالیت افراد شاغل در یک موسسه (به عنوان مثال، یک بیمارستان آموزشی) در هر قالب آموزشی یا پژوهشی، در خارج از مرکز از مصادیق بالقوه ایجاد این نوع از تعارض منافع می‌باشد (۵۵-۵۳).

مالکیت معنوی بایستی در سطح بین‌المللی میان کشورهای مختلف و در یک کشور میان موسسات متفاوت به صورت متوازن توزیع شود. سازمان جهانی مالکیت معنوی (WIPO[18]) زیرمجموعه‌ای از سازمان ملل است که جهت تدوین قوانین بین‌المللی در این زمینه تاسیس شده است و کشورهای مختلف و سازمان‌های عمومی و خصوصی در سطح داخلی خط‌مشی‌های الهام گرفته از این قوانین را برای پیشگیری از بروز تعارض منافع اجرا کرده‌اند (۵۶).

سیاست‌گذاری موثر در تعارض منافع

افشای قوانین و تعاریف واضح از تعارض منافع برای سازمان‌ها و افراد به پیشگیری از بروز آن کمک می‌کند (۵۷). در بسیاری از کشورها قوانینی برای پیشگیری از تضادهای منافع مالی تدوین شده‌اند که چه در زمینه آموزش دانشجویان و چه در حیطه پژوهش و تولید علم به شکل سخت‌گیرانه‌ای اعمال می‌شوند (۵۸، ۵۹). تعریف شفاف تعارض منافع و انواع مختلف، بیان واضح

[18].World Intellectual Property Organization

[Downloaded from ce.mazums.ac.ir on 2026-10-30]

مصادیق آن و رعایت سیاست‌های مقابله با تعارض منافع توسط مجلات علمی نهایتا به کاهش بروز کمک شایانی می‌نمایند (۶۰، ۶۱). در این میان تعارضات منافع علمی کم‌تر مورد توجه مجلات قرار می‌گیرند. این موضوع در اغلب موارد به نادیده گرفته‌شدن این تعارضات در حیطه سردبیری و ایجاد تفاوت‌های ناعادلانه میان نویسندگان و اعضای علمی نشریات می‌انجامد (۶۲، ۶۳). سازمان‌هایی که در تهیه و انتشار دستورالعمل‌های پزشکی و در توسعه ایده‌های بالینی مشارکت دارند، باید قوانین سخت‌گیرانه‌ای در خصوص تعارضات منافع آکادمیک وضع نمایند (۵۵، ۶۴). نهادهایی که در انواع فعالیت‌های آکادمیک مشارکت دارند باید اطمینان حاصل نمایند که تعاریف ارائه شده از تعارض منافع آکادمیک از سوی آن‌ها و عواقب عدم تعهد به سیاست‌های مرتبط با این مسئله به‌درستی و به طور کامل به افراد زیرمجموعه اطلاع‌رسانی شده و درک جامع و کاملی از این چهارچوب میان آن‌ها وجود داشته باشد. هم‌چنین تقویت مسئولیت‌پذیری، تعهد و پایبندی به اصول حرفه‌ای میان افراد مشغول به فعالیت در این نهادها، به پرورش فرهنگ توجه و پیشگیری از بروز تعارض منافع می‌انجامد.

ضروری است تا موسسات مختلف در زمینه‌هایی که مستعد بروز تعارض منافع هستند، به صورت مرتب و فعالانه در تعامل با یکدیگر باشند (۵۷). تعریف ارزش‌های اساسی منطبق بر پیشگیری از بروز تعارض منافع علمی، پیروی از ارزش‌ها توسط مسئولان رده بالای هر نهاد و انتظار از سایر افراد مجموعه‌ها برای پایبندی به این ارزش‌ها منتهی به گسترش فرهنگ ممانعت از ایجاد تعارض منافع می‌شود. موسسات علمی باید سیاست‌های خود را در مورد ارتباط پروژه‌ها و وظایف علمی با منافع شخصی و نحوه برخورد با تعارضات این منافع را به روش روشنی بیان نمایند و در صورت عدم تبعیت هر یک از افراد و یا زیرمجموعه‌ها از قوانین یادشده، مجازات و یا محرومیتی از پیش تعیین‌شده را تمام و کمال اعمال نمایند. هم‌چنین اعتبار از تمامی فعالیت‌های پیشین نیز در نتیجه این تخلف صلب گردد. این موسسات بایستی میزان پایبندی به این قوانین را به صورت مرتب بررسی نمایند و با فراهم‌کردن شرایط برای گزارش این دسته از تخلفات، برای افراد و یا بخش‌های مختلف امکان اقدام به‌موقع را ایجاد نمایند. چنان‌چه افراد متعهد بتوانند به صورت محرمانه و بدون نگرانی از پیامدهای سخت‌گیرانه، تعارض منافع را با سرپرست یا اعضای کمیته انضباطی تعارض منافع در میان بگذارند، اجرای سیاست‌های مربوطه مطلوب و همه‌گیر خواهد بود.

یکی از راهکارهای کاهش بروز تعارض منافع، اعلام عمومی سیاست‌های کلی جهت مبارزه با تعارض منافع توسط سازمان‌ها و مراکز علمی و تحقیقاتی است. این امر منجر به جلب اعتماد سهام‌داران نیز می‌گردد (۶۵،۵۲). بهتر است افشای تعارض منافع علمی نیز به صورت آزاد و عمومی انجام شود تا سایر افراد فعال در حیطه‌های علمی از آن مطلع گشته و سایر مؤسسات و افراد در آینده تحت تاثیر قرار نگیرد (۶۶).

نتیجه‌گیری

تعارض منافع می‌تواند در حیطه‌های غیرمادی متعددی وجود داشته باشد. شناسایی انواع و مصادیق تعارض منافع مادی و غیرمادی، راه‌های پیشگیری از آن‌ها و روش‌های مدیریت آن‌ها در سطوح کلان می‌توانند به‌عنوان بخشی از چشم‌اندازهای مراکز علمی کشور، از بروز تبعات ناخواسته جلوگیری نموده و نقش به‌سزایی در بهبود اعتبار علمی پژوهش‌ها و افزایش اعتماد عمومی داشته باشند. سازمان‌های مرتبط با فعالیت‌های علمی باید اطمینان حاصل کنند که اقدامات کافی و موثر در زمینه شناسایی تعارضات منافع غیرمالی صورت می‌گیرند و قوانین جامعی برای رسیدگی به این تعارضات وجود دارند. آموزش و فرهنگ‌سازی به عنوان فعالیت‌های موثر در پیشگیری از بروز تعارض منافع باید در اولویت فعالیت‌های مدیریتی در این زمینه باشند.

[Downloaded from ce.mazums.ac.ir on 2026-10-30]

References

1. Merriam-Webster. Conflict. Merriam-Webster.com Dictionary. 2025.
2. Merriam-Webster. Interest. Merriam-Webster.com Dictionary. 2025.
3. Parsa M, Khorshidian A .Conflict of interest in dentistry. Iran J Med Ethics Hist Med. 2017;10(1):258-71.
4. Rajaie S. Conflict of interest, a serious challenge to the health system. Strat Stud Public Policy. 2019;9(30):335-40.
5. Hakoum MB, Anouti S, Al-Gibbawi M, Abou-Jaoude EA, Hasbani DJ, Lopes LC, et al. Reporting of financial and non-financial conflicts of interest by authors of systematic reviews: A methodological survey. BMJ open. 2016;6(8):e011997.
6. Levinsky NG. Nonfinancial conflicts of interest in research. N Engl J Med. 2002;347(10):759-61.
7. Wiersma M, Kerridge I, Lipworth W. Dangers of neglecting non-financial conflicts of interest in health and medicine. J Med Ethics. 2018;44(5):319-22.
8. Hakoum MB, Jouni N, Abou-Jaoude EA, Hasbani DJ, Abou-Jaoude EA, Lopes LC, et al. Authors of clinical trials reported individual and financial conflicts of interest more frequently than institutional and nonfinancial ones: A methodological survey. J Clin Epidemiol. 2017;87:78-86.
9. Hosseini MS, Jahanshahlou F, Akbarzadeh MA, Zarei M, Vaez-Gharamaleki Y. Formulating research questions for evidence-based studies. J Med Surg Public Health. 2024;2:100046.
10. Lipton S, Boyd EA, Bero LA. Conflicts of interest in academic research: Policies, processes, and attitudes. Account Res. 2004;11(2):83-102.
11. Etzkowitz H. Conflicts of interest and commitment in academic science in the United States. Minerva. 1996;34(3):259-77.
12. Korn D. Conflicts of interest in biomedical research. JAMA. 2000;284(17):2234-7.
13. Cherla DV, Viso CP, Holihan JL, Bernardi K, Moses ML, Mueck KM, et al. The effect of financial conflict of interest, disclosure status, and relevance on medical research from the United States. J Gen Int Med. 2019;34(3):429-34.
14. Liang BA, Mackey T. Confronting conflict: Addressing institutional conflicts of interest in academic medical centers. Am J Law Med. 2010;36(1):136-87.
15. Resnik DB. Institutional conflicts of interest in academic research. Sci Eng Ethics. 2019;25(6):1661-9.
16. Annane D, Lerolle N, Meuris S, Sibilla J, Olsen KM. Academic conflict of interest. Intensive Care Med. 2019;45(1):13-20.
17. Misra DP, Ravindran V. Conflicts of interest in academic publishing: When in doubt, declare! JR Coll Physicians Edinb. 2019;49:179-81.
18. Mooghali M, Glick L, Ramachandran R, Ross JS. Financial conflicts of interest among US physician authors of 2020 clinical practice guidelines: A cross-sectional study. BMJ Open. 2023;13(1):e069115.
19. Cherla DV, Olavarria OA, Holihan JL, Viso CP, Hannon C, Kao LS, et al. Discordance of conflict of interest self-disclosure and the centers of medicare and medicaid services. J Surg Res. 2017;218:18-22.
20. Tisherman RT, Couch BK, Reddy RP, Tisherman SA, Shaw JD. Conflict of interest disclosure in orthopaedic and general surgical trauma literature. Injury. 2021;52(8):2148-53.
21. Godlee F, Jefferson T, editors. Peer review in health sciences. 2nd ed. London: BMJ Books; 2003.
22. Abdoul H, Perrey C, Tubach F, Amiel P, Durand-Zaleski I, Alberti C. Non-financial conflicts of interest in academic grant evaluation: A qualitative study of multiple stakeholders in France. PLoS One. 2012;7(4):e35247.
23. Tamblyn R, Girard N, Qian CJ, Hanley J. Assessment of potential bias in research grant peer review in Canada. CMAJ. 2018;190(16):E489-E99.
24. Marsh HW, Jayasinghe UW, Bond NW. Improving the peer-review process for grant applications: reliability, validity, bias, and generalizability. Am Psychol. 2008;63(3):160.-8
25. Oleinik A. Conflict(s) of interest in peer review: Its origins and possible solutions. Sci Eng Ethics. 2014;20(1):55-75.
26. Resnik DB, Elmore SA. Conflict of interest in journal peer review. Toxicol Pathol. 2018;46(2):112-4.
27. King CR, McGuire DB, Longman AJ, Carrol-Johnson RM. Peer review, authorship, ethics, and conflict of interest. Image J Nurs Sch. 1997;29(2):163-7.
28. Edwards MT. Peer review: A new tool for quality improvement. Physician Exec. 2009;35(5):54-9.
29. Ware M. Peer review: benefits, perceptions and alternatives. London: Publishing Research Consortium; 2008.
30. Korfitsen CB, Nejstgaard CH, Hróbjartsson A, Boutron I, Bero L, Lundh A. Peer reviewers' conflicts of interest in biomedical research: scoping review. BMJ Evid Based Med. 2025;30(2):104-17.
31. Grimm D. Suggesting or excluding reviewers can help get your paper published. Science. 2005;309(5743):1974.
32. Thombs BD, Levis AW, Razykov I, Syamchandra A, Leentjens AF, Levenson JL, et al. Potentially coercive self-citation by peer reviewers: a cross-sectional study. J Psychosom Res. 2015;78(1):1-6.
33. Mavrogenis AF, Quaile A, Scarlat MM. The good, the bad and the rude peer-review. Int Orthop. 2020;44(3):413-5.
34. Khan MS. Exploring citations for conflict of

[Downloaded from ce.mazums.ac.ir on 2026-10-30]

interest detection in peerreview system. Int J Comp Inform Syst Indust Manag Appl. 2012;3:283-99.
35. Thombs BD, Razykov I. A solution to inappropriate self-citation via peer review. CMAJ. 2012;184(16):1864.
36. Cooper RJ, Gupta M, Wilkes MS, Hoffman JR. Conflict of interest disclosure policies and practices in peer-reviewed biomedical journals. J Gen Intern Med. 2006;21(12):1248-52.
37. Faggion Jr CM, Pandis N, Cardoso GC, Rodolfo B, Morel LL, Moraes RR. Reporting of conflict of interest and sponsorship in dental journals. J Dent. 2020;102:103452.
38. Blum JA, Freeman K, Dart RC, Cooper RJ. Requirements and definitions in conflict of interest policies of medical journals. JAMA. 2009;302(20):2230-4.
39. Young SN. Bias in the research literature and conflict of interest: An issue for publishers, editors, reviewers and authors, and it is not just about the money. J Psychiatrt Neurosci. 2009;34(6):412-7.
40. Ioannidis JP. A generalized view of self-citation: Direct, co-author, collaborative, and coercive induced self-citation. J Psychosom Res. 2015;78(1):7-11.
41. Fontanarosa P, Bauchner H. Conflict of interest and medical journals. JAMA. 2017;317(17):1768-71.
42. Taboli H, Rezaeian M. Development of medical ethics strategies in Rafsanjan University of Medical Sciences. J Rafsanjan Uni Med Sci. 2010;9(3):195-209.
43. Field MJ, Lo B, editors. Conflict of interest in medical research, education, and practice. Washington, DC: National Academies Press; 2009.
44. Austad KE, Avorn J, Kesselheim AS. Medical students' exposure to and attitudes about the pharmaceutical industry: A systematic review. PLoS Med. 2011;8(5):e1001037.
45. Nasiri F, Ghaffarifar S, Motevalli A, Naseri A, Hosseini M-S. Medical philosophy: The forgotten necessity in medical education. Horizons of Medical Education Development. 2022;13(2):81-90.
46. Korn D, Carlat D. Conflicts of interest in medical education: recommendations from the pew task force on medical conflicts of interest. JAMA. 2013;310(22):2397-8.
47. Yoon JD, Ham SA, Reddy ST, Curlin FA. Role models' influence on specialty choice for residency training: a national longitudinal study. J Grad Med Educ. 2018;10(2):149-54.
48. King M, Essick C, Bearman P, Ross JS. Medical school gift restriction policies and physician prescribing of newly marketed psychotropic medications: Difference-in-differences analysis. BMJ. 2013;346:f264.
49. Rodwin MA. Conflicts of interest and the future of medicine: the United States, France, and Japan. Oxford: Oxford University Press; 2011.
50. Milanifar A. Legal challenges in medical ethics. Iran J Med Ethics History Med. 2011;4(3):1-8.
51. Alexandra JF, Roux D, Maisonneuve H, Chousterman B, Ruszniewski P, Dreyfuss D. Toward improvement of knowledge of financial conflicts of interest in a large medical school in France. PLoS One. 2023;18(5):e0285894.
52. Fink NE. Conflicts of interest and an approach to managing them. EJIFCC. 2020;31(4):292-301.
53. Dolak LA. Recognizing and resolving conflicts of interest in intellectual property matters. IDEA. 2002;42(4):453-80.
54. Camilleri M, Cortese DA, editors. Managing conflict of interest in clinical practice. Rochester, MN: Mayo Clinic Proceedings; 2007.
55. Cosgrove L, Bursztajn HJ, Erlich DR, Wheeler EE ,Shaughnessy AF. Conflicts of interest and the quality of recommendations in clinical guidelines. J Eval Clin Pract. 2013;19(4):674-81.
56. May C. The world intellectual property organization. New Polit Econ. 2006;11(3):435-45.
57. Camilleri M, Parke DW. Perspective: Conflict of interest and professional organizations: Considerations and recommendations. Acad Med. 2010;85(1):85-91.
58. Annane D, Charpentier B. Do I have a conflict of interest? Yes. Cham: Springer; 2018.
59. Krimsky S. The ethical and legal foundations of scientific 'conflict of interest'. In: Law and ethics in biomedical research. Toronto: University of Toronto Press; 2017;63-81.
60. Rezaeian M. Conflicts of interest. J Rafsanjan Uni Med Sci. 2009;8(3):157-8.
61. Mamada H, Murayama A, Ozaki A, Hashimoto T, Saito H, Sawano T, et al. Observational study of financial and non-financial conflicts of interest among the Japanese government advisory board members concerning coronavirus disease 2019. Medicine. 2023;102(4):e32776.
62. Haivas I, Schroter S, Waechter F, Smith R. Editors' declaration of their own conflicts of interest. CMAJ. 2004;171(5):475-6.
63. Shawwa K, Kallas R, Koujanian S, Agarwal A, Neumann I, Alexander P, et al. Requirements of clinical journals for authors' disclosure of financial and non-financial conflicts of interest: A cross sectional study. PLoS One. 2016;11(3):e0152301.
64. Norris SL, Holmer HK, Ogden LA, Burda BU. Conflict of interest in clinical practice guideline development: A systematic review. PloS one. 2011;6(10):e25153.
65. Royo-Bordonada MÁ, García-López F. What is and what is not a conflict of interest in the sphere of public health. In: Philosophical and methodological debates in public health. Cham: Springer; 2019;195-214.
66. Guy-Coichard C, Perraud G, Chailleu A, Gaillac V, Scheffer P, Mintzes B. Inadequate conflict of interest policies at most French teaching hospitals: A survey and website analysis. PloS one. 2019;14(11):e0224193.

[Downloaded from ce.mazums.ac.ir on 2026-10-30]